

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Akce Yellow Ribbon Run a její vliv na zařazení
bývalých vězňů do společnosti**

Jolana Vrzalová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Bakalářská práce

**Akce Yellow Ribbon Run a její vliv na zařazení
bývalých vězňů do společnosti**

Jolana Vrzalová

Vedoucí práce:

Mgr. Lukáš Dirga, Ph.D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2021

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Lukášovi Dirgovi, Ph.D. za odborný dohled nad mou prací, čas a rady, které mi byly přínosem, a vstřícnost při konzultacích. Dále bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří se mnou byli ochotni spolupracovat po celou dobu tvoření mé práce a poskytly mi velmi přínosné informace. Nakonec bych chtěla poděkovat všem spolužákům a kamarádům, za neustálou podporu, kontrolu a motivaci v průběhu psaní.

OBSAH

ÚVOD.....	1
1 TEORETICKÁ ČÁST	3
1.1 Vězeňství	3
1.1.1 Historie a humanizace vězeňství.....	3
1.1.2 Aktuální funkce vězeňství.....	5
1.1.3 Problematika s návratem do společnosti.....	6
1.2 Stigma.....	7
1.2.1 Vymezení pojmu	7
1.2.2 Stigma a vězeňství.....	8
1.3 Minimalizace stigmatu	9
1.3.1 Pracovní příležitosti vězňů.....	9
1.3.2 Dobrovolnictví vězňů.....	11
1.3.3 Kulturní akce.....	11
1.4 Role a význam sportu pro vězněné osoby	12
1.5 Neziskové organizace	14
1.5.1 RUBIKON Centrum.....	14
2 METODOLOGIE	16
3 PRAKTICKÁ ČÁST	19
3.1 Možnosti sportu a dalších aktivit ve vězení.....	19
3.2 Stigma a neziskové organizace.....	21
ZÁVĚR.....	26
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	28
RESUMÉ.....	34

ÚVOD

Pro každého odsouzeného vězně je složité se navrátit do běžného života. Jedním z důvodů je těžkost vyrovnání se sám se sebou. Po zklamání sebe a svého okolí musí člověk vyvinout vysoké úsilí k tomu, aby se nevrátil k předchozím chybám a začal žít normální život. S tím velmi úzce souvisí předsudky tvořené společností okolo. Propuštěnému vězni jsou neustále kladeny překážky v podobě odsuzování od rodiny, přátel nebo sousedů v osobní rovině a od zaměstnavatelů, kteří nepřijímají osoby bez čistého trestního rejstříku v rovině profesní. To bývalé vězně pak může znovu svést na špatnou cestu. Kvůli případům propuštěných vězňů, kteří chtěli změnit svůj život, ale společnost jim to nedovolila, začaly vznikat organizace a akce na jejich podporu po celém světě. Jednou z těchto akcí je běh se žlutou stužkou neboli Yellow Ribbon Run.

Tato bakalářská práce je primárně zaměřena právě na stigmatizaci odsouzených osob společností a snahu odstranit tyto předsudky pomocí akcí, jako je Yellow Ribbon Run a další vlivy sportu na začlenění osob po ukončení výkonu trestu odnětí svobody. Cílem mého výzkumu je diskutovat roli a význam sportu v oblasti překonávání společenských předsudků spojených s přechodem vězněných osob na svobodu na příkladu akce Yellow Ribbon Run. Má hlavní výzkumná otázka zní: „Jakým způsobem může akce Yellow Ribbon Run přispět k začlenění bývalých vězňů do společnosti po jejich propuštění z výkonu trestu odnětí svobody?“ Dále bych ráda porovnála data nestátních neziskových organizací zaměřených na vězeňství o plnění svých cílů s výpověďmi mých respondentů a zjistila rozdíly ve vnímání vlivu sportu na nápravu mezi odsouzenými a dozorci.

Práci jsem rozdělila do dvou hlavních částí. V první části – teoretické, vycházím z analýzy odborných textů a výzkumů, které napomáhají k pochopení tématu. První kapitola se věnuje vězeňství, konkrétněji pak postupnému procesu humanizace od historie po současnost. Snažím se zde představit aktuální funkce vězeňství a s tím propojenou problematiku návratu zpět do společnosti po výkonu trestu. Na to navazuje druhá kapitola, ve které převážně pomocí myšlenek E. Goffmana definuji pojem stigma a jak se pojí s trestem odnětí svobody. Ve třetí kapitole se snažím vysvětlit, jakými způsoby je možné stigma minimalizovat, s čímž souvisí i další kapitola, kde se věnuji významům sportu, jako součásti penitenciární a postpenitenciární péče. Nakonec pak ve své teoretické části představuji role neziskových organizací a konkrétně pak Rubikon, který pořádá akci Yellow Ribbon Run, které se pak věnuji ve své praktické části.

V praktické části se zaměřuji osoby, které si prošly výkonem trestu odnětí svobody. Vycházím z vlastního výzkumu založeného na polostrukturovaných rozhovorech s osobami, které si prošly v minulosti výkonem trestu, s dozorci, kteří byli nebo jsou zaměstnání v českých věznicích a s pracovníky nestátních neziskových organizací. Věnuji se jejich zkušenostem s problematikou spojenou se znovuzacheňováním do společnosti.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Vězeňství

Instituce vězeňství je činností státu, která dle platného trestního práva zadržuje jedince, kteří spáchali trestnou činnost, před vynesením rozsudku (výkon vazby). Po odsouzení je následně izoluje dočasně či trvale, v závislosti na výši trestu odnětí svobody (výkon trestu odnětí svobody). Společně se separací se snaží instituce i o nápravu vězňů. [Vězeňská služba ČR 2006]

Sociální funkce vězeňství se mění historicky i geograficky. Jedná se o rozdílnost v poměru trestání a nápravy. V pozitivní rovině je vězeňství zaměřeno nejen na izolaci, ale také snahu o prevenci před pácháním dalších trestných činů. Tyto funkce plní pouze demokratické státy, jelikož respektují oddělenost výkonné, zákonodárné a soudní moci. V případě totalitních režimů se sociální funkce vězeňství pohybují v rovině negativní. Odsouzení odcházejí z výkonu trestu s fyzickými, psychickými či sociálními újmami, čímž jim je znemožněn plnohodnotný návrat do společnosti. [Vězeňská služba ČR 2006]

1.1.1 Historie a humanizace vězeňství

V počátcích starověku, v raných dobách „vězeňství“ byly hlavními formami trestů mučení, tresty smrti a otroctví. Nejbližší vězňům byli právě otroci, kteří svým rozsudkem ztratili veškerá svá práva a svobody. Později ve starověku byl tento způsob sankcionování postupně nahrazován či doplňován vyhnanstvím, případně označením za psance¹. Samotné uvěznění mělo v dané době spíše funkci dnešní vazby. Funkci odnětí svobody měly v dané době galeje, které byly používány jako trest v přímořských zemích. [Štěrba 2007]

V dobách středověku platila zásada tzv. oko za oko, zub za zub. Pachatelé byli vystavováni zmrzačování a ponižování. Jednalo se o tresty jako je upálení, bičování či lámání v kole. Na českém území byly do 14. století přenechány rozsudky na vůli boží, přesněji pak na duchovenstvu. [Štěrba 2007] Dle Foucaulta [2000] muselo mučení probíhat promyšleně a splňovat určité kroky, aby bylo efektivním způsobem trestání. Popravčí musel být schopen vytvořit jistou míru utrpení, kterou měl možnost alespoň odhadnout a na základě toho ji také stupňovat.

¹ Psanec je osoba, která spáchala nežádoucí čin, za což ji bylo zakázáno poskytnout jakoukoliv pomoc. [Štěrba 2007]

Ústředním bodem v historickém vývoji vězeňství je 18. století, tedy doba osvícenství. V této době začalo zanikat mučení a další fyzické tresty. [Foucault 2000] Emilé Durkheim [2004] poukazuje na rozdíly mezi trestáním primitivních národů a moderní společnosti. Zatím co pro primitivní kultury byl hlavním úkolem trestu pomsta, ve vyspělých státech se upozadňuje vášeň a hlavní funkcí se stává náprava odsouzeného. Cílem již není utrpení viníka, ale ochrana společnosti před pácháním dalších trestných činů.

Byly zaváděny poroty posuzující vážnost zločinu a podle toho dostávali viníci individuální tresty. Motivací pro nepáchání zločinů již neměla být krutost trestu, nýbrž samotná skutečnost, že bude jedinec za porušení zákonů potrestán. Do procesu odsouzení se dostaly i další nové profese, jako jsou lékaři, psychologové či vychovatelé, kteří měli za úkol vězně kontrolovat a ponoukat ho takovým směrem, aby se vyhnul recidivnímu chování. V neposlední řadě pak byla zavedena presumpce nevinoty. [Foucault 2000]

Vězeňství se tedy odpoutalo od trestání těla a zaměřilo se na duši člověka. Ta je v pojetí Foucaulta nástrojem k ovládnutí společnosti. Je možné ji řídit, cvičit a trestat, což umožňuje změnu ve vypořádávání se s kriminalitou. Důležitým prvkem se stává prevence, která ovšem stojí na určitých pravidlech. Jedná se o nutnost vytvoření 1. jasných pravidel, která stanovují trest za porušení zákona, 2. větších nevýhod trestu než výhod zločinu, 3. presumpce nevinoty a 4. účinnosti trestů i na okruh osob, které se ničeho nedopustily. Dalším důležitým prvkem se stává disciplína. Ta je vynucována hierarchickým dohledem, který je zajišťován nově tvořenými tzv. pozorovatelnými, které umožňují neustálý přehled o situaci, ale přesto dohlížející zůstává skryt. Mimo to si systém vynucuje poslušnost pomocí trestání i těch nejmenších prohřešků, aby si jedinec na základě opakování osvojl určité vlastnosti. K tomu využívá také systém odměn, který se snaží motivovat k lepšímu výkonu. Posledním nástrojem disciplíny je srovnávání jedinců mezi sebou pomocí tzv. zkoušky. Vznikají tak systematická data o jedinci, který je pozorován, na jejichž základě může být porovnáván se zbytkem společnosti. [Foucault 2000]

19. století přináší rozvoj neviditelné dohlížející moci a vzniká jev zvaný „Panoptismus“. Jedná se o vytvoření stavby kruhové geometrie, v níž je přesně uprostřed vybudována pozorovací věž. To má za důsledek již výše zmíněný cíl, aby dozorce zůstal skryt a pozorovaní byli přehledně viditelní. [Deleuze 1996] Hlavní funkcí Panoptikonu je vytvoření nejistoty, že může být odsouzený kdykoliv střežen. To umožňuje ústup násilí,

keré bylo dříve používané k dosažení vyžadovaného chování jedince. Architektonické uzpůsobení objektu tak vytváří mechanický pocit podřízenosti dohlíženého. [Foucault 2000]

Vězení má nyní za úkol převzít kontrolu nad odsouzeným a zbavit jej svobody. Maximálně využívá svých prostředků k transformaci vězně. Tento stav trvá po celou dobu procesu jeho nápravy. Existují tři principy, dle kterých dochází k uvedené přeměně jedince. První princip zajišťuje úplné odloučení delikventa od vnějšího světa, a zároveň od jeho spoluvězňů uvnitř této absolutní instituce. Důvodem je snaha o vyvolání výčitek a otevření svědomí jedince, a mimo to také prevence před možnými vzpourami. Druhým principem je nastavení pravidelného pracovního režimu odsouzenému. To ho naučí řádu a poslušnosti, za což dostane platovou odměnu. Třetím a posledním principem je možnost uzpůsobení délky trvání trestu v závislosti na jeho dobrém chování. To dá jedinci šance k dřívějšímu návratu do společnosti v případě, že k jeho nápravě dojde dříve, než vyprší soudem stanovený trest. [Foucault 2000]

1.1.2 Aktuální funkce vězeňství

Vězeňství prochází neustálým vývojem. Hlavním cílem je intenzivní snaha o nápravu pachatelů trestných činů a pomoc s následnou reintegrací do společnosti jednající v normách, alespoň v zákonném rámci. Aby bylo zajištěno, že se instituce posouvá ke stanoveným cílům, jsou vytvářeny tzv. koncepce vězeňství, které představují své plány pro vylepšení v následujících deseti letech. [Ministerstvo spravedlnosti ČR 2016]

Koncepce vězeňství do roku 2025 detekuje možnosti pro případné legislativní změny žádoucí v závislosti na potřebách aplikační praxe. Vězeňství je součástí trestní politiky státu, jejíž vývoj má dopad právě na fungování vězeňského systému. Analýzou dopadů trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.) je možné vytvářet nástroje pro realizaci alternativních trestů. [Ministerstvo spravedlnosti ČR 2016]

Globálním cílem konceptu je *„vytvořit dobře fungující, efektivní, mezinárodní standardy dodržující vězeňství propojené s prevencí kriminality, postpenitenciární péčí, sociální sférou a vzdělávacím systémem a směřující k reintegraci pachatelů trestné činnosti do společnosti. Plnit úkol nápravy odsouzených osob na základě individuálních postupů za účelem předcházení recidivě kriminálního chování a izolace opakovaně recidivujících pachatelů nejzávažnější násilné trestné činnosti od společnosti s cílem zajistit bezpečí občanů. Pomocí širokého komplexu opatření docílit existence moderního systému vězeňství,*

odpovídajícího 21. století a srovnatelného s dalšími vyspělými demokratickými státy.“
[Ministerstvo spravedlnosti ČR 2016: 3]

Co se týče cílů, zaměřených na reintegraci propouštěných vězňů, je nutné zacházet s delikventy jako s jedinci, kteří vstupují do procesu nápravy, na jehož konci bude úspěšný návrat na svobodu. Dle tohoto faktu jsou konstruovány způsoby zacházení od prvního dne nástupu do výkonu trestu odnětí svobody po ukončení s ohledem na individuální vlastnosti odsouzených. Strategií je v tomto období koncepce vězeňství snížení recidivy trestné činnosti, působením na odsouzené či propuštěné z výkonu trestu a vytvářením podmínek k jejich úspěšnému znovuzачlenění. Dalším strategickým cílem je propojení penitenciární, postpenitenciární péče a programů prevence kriminality, a vytvořit tak komplexní systém na meziresortní a multidisciplinární bázi. Je také nutné předcházet situacím, kdy by propuštěná osoba opouštěla vězeňský systém bez jakéhokoliv zázemí. [Ministerstvo spravedlnosti ČR 2016]

1.1.3 Problematika s návratem do společnosti

Neúspěšná socializace jedince je jedním z hlavních důvodů páchání trestné činnosti. Aby bylo zamezeno opakování takového jednání, zastává vězení resocializační funkce. Proces resocializace předpokládá, že již došlo k jisté socializaci, ale ta byla nedostatečná nebo neuspokojivá. Jedinci před resocializací přejímali normy a hodnoty skupiny, které se odlišovaly od norem akceptovaných majoritní společností. V rámci penitenciární péče se využívá pojmů korektivní socializace nebo penitenciární resocializace. [Havlík, Kořa 2002; Sochůrek 2007; Jedlička a kol. 2004] Průběh resocializace a její rychlost závisí na schopnosti dané osoby se adaptovat na nové sociální hodnoty a podřizovat se normám společnosti. Dále je rozhodující míra rozdílů mezi původním sociálním prostředím a prostředím, do kterého by se měl jedinec resocializovat, či otevřenost nového prostředí k němu. [Linhart a kol. 1996]

Zda resocializace vězeňským systémem byla účinná, zjišťují data o recidivě osob, které takovýmto programem prošly a jsou srovnávány s údaji o osobách, které program neabsolvovaly. [Biedermanová, Petras 2011] K zajištění efektivity přispívají převýchovné aktivity, které mají za cíl rozvinout či pozměnit vlastnosti odsouzeného směrem, který je společensky žádoucí. Naopak negativním důsledkem vězeňství je tzv. prizonizace, která má za důsledek, že jsou jedincům vlivem dlouhodobého uvěznění přetřhány vazby s okolním světem, a ztrácí tak kontakt s realitou. [Zoubková a kol. 2011]

Dle výzkumu Van Voorhise a kol. [2004] zkoumané programy nemají velký vliv na míru recidivy, zatímco Robinson [1995] dokázal svým výzkumem statisticky významné snížení míry opětovného odsouzení v závislosti právě na resocializačních programech. V Anglii a Walesu byla pak v letech 2002-2003 provedena studie, která ukazuje, že odsouzení, kteří si prošli některým z programů si po návratu do společnosti vedou mnohem lépe než jedinci, kteří programem neprošli, či ho nedokončili. [Harper, Chitty 2009]

Otázka efektivnosti programů zaměřujících se na resocializaci jedinců ale není jedinou problematikou spojenou s návratem do společnosti. Jak jsem již nastínila výše, překážky může odsouzeným stavět i sociální prostředí, do kterého by se měli po ukončení výkonu trestu dostat. Může totiž docházet ke stigmatizaci jedince, tedy k tomu, že ho nebude chtít daná společnost přijmout na základě předsudků k jeho minulosti.

1.2 Stigma

Pojem stigma vznikl v Řecku, jako označení morálního statusu člověka, který byl neobvyklý v negativním smyslu. Znak daného stigmatu byl vypalován otrokům a zločincům, aby byli označeni ve společnosti. V období křesťanství byl pak znak stigmatu přiřazen k tělesnému znaku svátosti na jedné straně a na straně druhé k fyzickému postižení. V dnešní době se stigma určuje na základě původního významu a přiřazuje člověku hanebnou vlastnost. [Goffman 1986]

1.2.1 Vymezení pojmu

Lidé si ve společnosti vytváří kategorie, do kterých bez vědomí zařazují cizí osoby bez toho, aniž by měli potvrzeno, zda do dané kategorie doopravdy spadají. Vytváří jim tak virtuální sociální identitu. To, že ostatní lidi kategorizují, si uvědomí až za podmínky, že se jim jejich teorie potvrdí, nebo vyvrátí. V tom momentě se ukazuje skutečná sociální identita jedince. Když náš mozek zaregistruje, že jedinec vykazuje známky nějakého nežádoucího atributu, hodnota daného člověka klesá. V závislosti na tom je jedinec stigmatizován a následně diskreditován. Atributy, které pro někoho mohou být stigmatizující, pro jiné mohou být obvyklým jevem. [Goffman 1986]

Člověku spojenému se stigmatem se dostává nedostatečné úcty a pozornosti, jakou by očekával. Na to může reagovat tím, že se svou vadu bude snažit odstranit (např.: slepý podstoupí léčbu zraku), tím ale nezíská normální status, nýbrž status člověka, který napravuje svou vadu. Dalším způsobem, jak se může jedinec snažit napravit své chyby, je

úsilí vynikat ve věcech, kterých by se svými nedostatky neměl být schopný (např.: chromý se naučí plavat). [Goffman 1986]

Stigmatizovaní se dělí do dvou skupin, a to na diskreditované a diskreditovatelné. Diskreditovaní jsou ti, jejichž stigmatizující atribut je viditelný a známý. Patří mezi ně tělesné postižení, rasa, nebo odlišná sexualita. Těmto osobám je přisuzována méněcennost a jsou snižovány jejich životní šance. Na základě jediného atributu jsou jim připisovány další vlastnosti (např.: slepí mají lepší jiné smysly, nebo naopak neumí ani chodit). Jinakost diskreditovatelných známa není. Důležité je zde zmínit, že stigmatizovaní mají pravděpodobně zkušenosti s obojím. [Goffman 1986]

Normy

Se stigmatem velmi úzce souvisí pojem „normy“. V závislosti na nich jsou lidé kategorizováni do určitých stigmatizovaných skupin. Normy jsou složitým a rozsáhlým tématem, které je nepostradatelnou vlastností pro tvorbu sociálního života. Všichni jedinci, kteří jsou součástí dané sociální skupiny, sdílejí jednotná očekávání normativního chování. Tyto vzorce jsou zakořeněny ve společnosti a tím jsou schopny přetrvat. Na normy lze hledět ze dvou stran. Buď je člověk pouze podporuje a nestává se obětí stigmatizace, nebo člověk spadá do skupiny, na kterou se daná norma vztahuje. Z pohledu stigmatizovaného jedince nemusí docházet k tomu, že by na něj tento cejch působil. Podle svého přesvědčení se chová v normách a je tedy plnohodnotnou lidskou bytostí a ti, kteří se na něj snaží uplatňovat vlastní normy, se jeví jako nelidští. Tato skutečnost je však v dnešní době již nepravděpodobná, jelikož si je každý vědom, do které sociální kategorie zapadá a podle toho určuje své požadavky. Přesto se necítí být akceptován na základě jeho diskreditačního atributu. [Goffman 1986]

1.2.2 Stigma a vězeňství

V případě asociace jedince s vězením, dochází k jeho kontaminaci a dotyčný může být stigmatizován. Trestná činnost se pojí především s negativními stereotypy a vyvolává pocity jako je strach či nepřátelství. Za hlavní charakteristiky zločinců jsou považovány krutost, rozzlobenost nebo násilí. [Clow, Esses 2007] Takoví jedinci jsou vnímáni buď jako „odsouzení“ nebo jako „osoby páchající trestnou činností“. Obě tyto nálepky jim odebírají status plnohodnotné osoby a jsou zařazováni do stigmatizované skupiny. [Goffman 1986]

V případě, že odsouzený není stigmatizován na základě páchaní trestné činnosti, dochází často k jeho stigmatizaci kvůli jeho spojitosti s dalšími vězni. To lze ukázat na příkladu nespravedlivě odsouzené osoby. V případě, že jsou takoví lidé později zbaveni svých obvinění, stejně dochází k jejich stigmatizaci, protože si výkonem trestu nějakou dobu prošli a společnost má tendence jim přikládat stejné vlastnosti jako osobám, které trestnou činnost páchali. [Clow a kol. 2012] V neposlední řadě pak předsudky k odsouzeným jedincům nemusí nutně záviset pouze na páchaní trestné činnosti, ale mohou být spojovány také s dalšími nálepkami, které souvisí s rasou či sexualitou. [Trammell, Chenault 2009]

Dle výzkumu Sheppard a Ricciardelli [2020] se bývalí vězni vrací znovu do vězeňského prostředí v závislosti na tom, že nejsou schopni si nalézt dostačující zaměstnání, aby zajistili své příjmy. Mají tendence si hledat níže hodnocené pracovní pozice, které jsou především manuálního charakteru. To může být způsobeno již předpokládanou stigmatizací spojenou s jejich kriminální minulostí. [Harding 2003; Harding a kol. 2019]

Jedinci se záznamem v rejstříku trestů pobírají nedostatečnou mzdu k tomu, aby mohli udržovat dostatečnou kvalitu života, přestože často mají kvalifikace pro práci se mzdou vyšší. [MacDonald 2019] Zároveň často pracují na částečný úvazek, tudíž musí pendlovat mezi více zaměstnáními, aby byli schopni si dovolit nájem a užít se. Tato skutečnost jim přináší do života nelehkou výzvu, jelikož se musí stále zodpovídat svým probačním a mediačním úředníkům, kteří kontrolují jejich způsob života po propuštění. [Ricciardelli, Mooney 2017]

Se mzdou souvisí také schopnost si najít trvalé bydlení po odchodu z vězení. Spousta odsouzených bylo před nástupem do výkonu trestu bez domova, a to také mohlo mít za důsledek právě uvěznění. Aby se taková situace neopakovala, je pro jedince důležité si najít bydlení, které mu bude základem pro život po propuštění. To ovšem není jednoduché, protože pronajímatelé mají výhrady k jejich trestnímu rejstříku. Záznam v rejstříku trestů je brán jako znak nespolehlivosti potenciálního nájemce. [Keene, Smoyer, Blankenship 2018; Desmond 2016]

1.3 Minimalizace stigmatu

1.3.1 Pracovní příležitosti vězňů

Zaměstnání snižuje ekonomickou motivaci k trestné činnosti. Usnadňuje dosažení normativních společenských cílů a poskytuje rutinní soubor povinností, které mohou

nahradit předchozí trestnou činnost. Pokud si tedy jedinci navyknu na pracovní povinnosti, již v době výkonu trestu, bude pro ně jednodušší si po propuštění nalézt stále zaměstnání umožňující budoucí růst a stabilitu. [LaBriola 2020]

Odsouzení mají po dobu výkonu trestu povinnost vykonávat práci za podmínek, že jedinec není dočasně uznán práce neschopným, nebo není uznán zdravotně nezpůsobilým k práci po dobu výkonu trestu.² Tato povinnost je vynucována § 28 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů spolu se zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, který povoluje provozovat hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody či ve výkonu vazby. Vězni mohou být zaměstnání formou (1) vnitřního provozu, který zahrnuje například úklid, údržbu nebo práci v kuchyni; (2) provozovny střediska hospodářské činnosti, tedy zámečnické práce, kompletační práce nebo stavební činnost; (3) vlastní výroby obsahující mimo jiné dřevovýrobu, kovovýrobu či šití; (4) cizích subjektů, která může být uložena jak uvnitř věznice, tak mimo (např.: likvidace odpadů, balení výrobků, výroba nábytku atd.). [Vězeňská služba ČR 2021b] Co se týče zaměstnávání jedinců v době výkonu vazby, je tento jev spíše ojedinělý. Pokud ovšem splňují podmínky a chtějí využít pracovní příležitosti, mají možnost být zaměstnání jako pomocné síly např. v kuchyni, při úklidu nebo při technických činnostech oddělení. [Vězeňská služba ČR 2021c]

Možnost zaměstnání je pro odsouzené výhodnou záležitostí. Jedním z hlavních přínosů je vybudování pracovních návyků a získání větších profesních kompetencí, což jedincům pomáhá uplatnit se na trhu práce po propuštění a tím si zjednodušit návrat zpět do společnosti. Dalším přínosem je například, že si vězni mohou svou prací platit náklady za výkon trestu a hradit škody způsobené trestnou činností. [Vězeňská služba ČR 2021d] Profit ze zaměstnávání odsouzených mají i firmy, které této možnosti využijí. Klady zaměstnávání osob ve výkonu trestu jsou nižší mzdové náklady (není uložena povinnost vyplácet minimální mzdu), dostatek náhradní pracovní síly (v případě nemoci mohou být vězni nahrazení další pracovní silou z řad vězňů), firma nehradí nemocenskou, neposkytuje dovolenou a nemusí proplácet mzdu v době pracovní nečinnosti např. z důvodu pozastavení výroby. Firma může být v pracovním vztahu vedena buď jako zaměstnavatel odsouzených,

² To neplatí, pokud věznice není schopna jedinci nabídnout zaměstnání, či je možné pracovat pouze u externího subjektu.

nebo si může objednat věznicí pro zhotovení určitých statků či služeb, které odsouzení vykonají v provozovnách věznice. [Nastejnelodi 2018]

Dle dat dostupných od Vězeňské služby České republiky z let 2011 až 2019 lze určit, že procentuální zaměstnanost odsouzených nepravidelně kolísala v jednotlivých letech. Nejnižší procentuální hodnota zaměstnaných byla v roce 2015 a to pouhých 44,93 % odsouzených. Od roku 2017 pak začal počet zaměstnaných odsouzených narůstat, a to v závislosti na vzniku nové politiky zaměstnávání vytvořené v rámci Koncepce vězeňství do roku 2025. Nejvyšší procento zaměstnaných bylo v roce 2019 a to 58,65. Z roku 2020 jsou zatím dostupná pouze data za říjen a listopad, kdy v říjnu bylo zaměstnáno 56,34 % vězňů a v listopadu klesl počet zaměstnaných na 49,73 % (pozn. To může být zapříčiněno aktuálními omezeními způsobenými SARS-CoV-2). Do těchto hodnot jsou započítáni pouze odsouzení, kteří jsou zaměstnaní za finanční odměnu, nikoliv pak odsouzení pracující v režii věznice či účastníci se vzdělávacích a školicích programů, brigád a podobně. [Vězeňská služba ČR 2020a]

1.3.2 Dobrovolnictví vězňů

Dobrovolnické aktivity vrhají lepší světlo na odsouzené a zároveň pomáhají k jejich nápravě. Proto Vězeňská služba České republiky spolupracuje například s dětským oddělením nemocnice v Karviné, pro které odsouzení vyrábějí v rámci terapeutických aktivit látkové hračky. Některé výrobky předala věznice také městské policii a hasičskému sboru, kteří je předali dětem. Mimo hračky vyrábí vězni také šité knížky pro jemnou motoriku dětí. [Vězeňská služba 2020b] Další možností dobrovolné činnosti ve věznicích je pomoc opuštěným, týraným, nebo nemocným zvířatům. Věznice Ostrov například nabízí chovancům za dobré chování dostat se mimo prostory věznice za účelem výpomoci Občanskému sdružení Ostrovský Macík, které se právě o tato zvířata stará. Pro odsouzené je to motivace k plnění nastavených cílů ve své nápravě. [Jelínková 2010] V rámci aktuální situace spojené s onemocněním SARS-CoV-2 také někteří vězni ve svém volném čase šíjí látkové roušky na více použití. To přispívá k jejich uvědomění si důležitosti sociálních vztahů a snaze vytvářet hodnoty. [Vězeňská služba 2020c]

1.3.3 Kulturní akce

Ke zvýšení povědomí o životech uvězněných, a tím i ke snižování stigmatu se snaží VSČR ve spolupráci s neziskovými organizacemi a také především se samotnými

odsouzenými přispívat pořádáním kulturních akcí. Jedná se především o akce hudební, ale s propagací života za mřížemi pomáhají také výstavy výtvarných děl či fotografií.

Za účelem prevence kriminality na školách byli v roce 2010 vybráni čtyři odsouzení, kteří měli za úkol informovat studenty o jejich příbězích a varovat je tak před následky trestného chování. Nutnou vlastností vězňů byla ale i schopnost hrát na hudební nástroje. Tím vznikla kapela nesoucí název Wsedě. Později začala kapela vystupovat i na kulturních či jiných akcích, jako je například Yellow Ribbon Run, což je akce každoročně pořádaná neziskovou organizací Rubikon, o které píše níže ve své práci. V nedávné době se k nim přidal také herec a hudebník Petr Čtvrtníček, který napomohl k větší medializaci kapely. [Neusar 2019]

Dalším příkladem propagace života odsouzených je „hudební festival“ Mezi katry. Ten proběhl v roce 2019 ve Věznici Plzeň. Vystoupily zde tři kapely, z toho jedna byla dokonce složena z odsouzených. Dle kaplana plzeňské věznice měla akce za úkol vězně nejen zabavit a odreagovat. Všechny kapely zahrály písničky s texty výchovného charakteru, které by mohly být spouštěčem pro změnu. [Krimi Plzeň 2019]

V rámci akce Yellow Ribbon Run je mimo koncertu vězeňské kapely také pořádána výstava fotografií s názvem Uteč předsudkům aneb Žlutá stužka v pohybu. Fotografie Jana Jirkovského mapující výročí akce obsahují mimo jiné také život ve věznici, běžce z minulých ročníků nebo kapelu Wsedě. Tato výstava měla za úkol vyobrazit příběhy běžců a jejich myšlenky a motivace. [kudyznudy.cz 2020]

V neposlední řadě pak v minulém roce proběhla expozice výtvarných děl Umění bez hranic, kde byly vystaveny obrazy a výrobky odsouzených z věznic Teplice a Běluše. Tato iniciativa využívá terapeutických uměleckých aktivit, které mají vězňům pomoci se sebereflexí a tím tak změnit postoje vězňů. [Rubikon Centrum 2020]

1.4 Role a význam sportu pro vězněné osoby

Dalším důležitým aspektem napomáhajícím ke snižování stigmatu je sport. Ten by měl mít za úkol rehabilitaci vězňů. Může sloužit ke stabilizaci nových návyků, nastavení životních cílů jiným směrem či jako zdroj snížení agrese a dalších negativních myšlenek. Navíc, stejně tak, jako kulturní akce, pracovní činnost či dobrovolnictví, napomáhá k navázání kontaktu s dalšími jedinci a přispívá tak ke snižování stigmatu.

V průběhu trestu odnětí svobody je sport, oproti činnostem intelektuálního charakteru, velmi oblíbenou vězeňskou aktivitou. [Dirga 2017] Vězni si tak sportováním zaplňují svůj denní program, což jim pomáhá k pěstování duševní pohody. Sport navíc přispívá k udržování fyzického zdraví a snižuje stres, který vzniká důsledkem uvěznění. [Meek, Lewis 2012; Meek 2014] Aktivita trávené se spoluvězni také podněcuje k vytváření a udržování sociálních kontaktů. Výsledkem toho je více soudržná komunita odsouzených. [Jones, Schmid 2000]

Co se týče oblíbenosti jednotlivých sportovních aktivit, největší zájem odsouzení muži jeví o bodybuilding³. [Dirga a kol. 2015] Aby byli jedinci takovéto činnosti povoleny, musí se chovat vzorně ve výkonu trestu. Pokud by byl vyloučen z možnosti účastnit se sportovních aktivit, mohl by jednoduše přijít o své mocenské postavení. [Dirga 2017]

Budování svalové hmoty je pro vězně způsob, kterým mohou demonstrovat své „mužství“. V českém vězeňství stejně tak, jako v mezinárodním měřítku [Dirga 2017] je fyzické tělo středovým zájmem všech aktivit, které mají za úkol vyplňovat čas odsouzeným. [Alford 2000] Aby byl vidět progres ve vývoji fyzického těla, jsou vězni ochotni podstoupit riziko sankce. Ta může vzniknout v případě, že jedinec poruší limit určený pro míru muskulatury. Regulace pomocí vězeňského zákoníku je utvořena z důvodu ukázání autority vězeňské služby. Odsouzeným je tedy umožněno trénovat své tělo jen v určité době a určitým způsobem. Vězeňský systém se však snaží podporovat sportovní aktivitu jako takovou. [Dirga 2017]

Přístup jedinců k jejich fyzické síle se odvíjí od fáze věznění, ve které se momentálně nacházejí. Pokud se blíží doba jejich propuštění, začínají přemýšlet o tom, jak bude vypadat jejich život poté. Jelikož jejich plány většinou směřují k tomu, že se budou snažit žít se „rukami“, přemýšlejí o bodybuildingu jako o prostředku, který jim zajistí budoucí zaměstnání. Jak jsem již zmínila výše, vzdělávací kurzy jsou pro ně bezvýznamné, jelikož je nepravděpodobné, že by po opuštění věznice využívali svých nabytých znalostí více než fyzické síly. Vězni se o zaměstnání jiná než fyzická ani nezajímají, jelikož přepokládají, že je takovou pracovní pozici nemožné získat. [Dirga 2017] Tuto problematiku jsem zmínila již v kapitole Stigma a vězeňství.

³ Bodybuilding je forma cvičení, která pomáhá růstu svalstva a jeho posílení. [Cambridge Dictionary 2021]

1.5 Neziskové organizace

Neziskové instituce jsou definovány jako organizace, které mohou využívat své zisky pouze k dalšímu rozvoji organizace, nikoli však k přerozdělování mezi své vlastníky či zakladatele. [Šimková 2009] V této kapitole se věnuji nestátní neziskové organizaci zaměřené na osoby, které procházejí nebo si prošly výkonem trestu, a snaží se jim pomoci s návratem do běžného života.

1.5.1 RUBIKON Centrum

Nestátní nezisková společnost Rubikon vznikla roku 1994 jako dobrovolnická iniciativa studentů FF UK s cílem zavést alternativní tresty v České republice. V průběhu let se společnost podílela na vzniku Probační a mediační služby ČR, Romského mentoringu či Učebního programu – mladiství. Dále se snaží řešit zadluženost odsouzených, motivuje je k získání zaměstnání po ukončení výkonu jejich trestu, či dokonce zprostředkovává a vytváří pracovní pozice pro propuštěné. [Rubikon Centrum 2021a] Cílem této organizace je, dle vlastních slov, pomoc s překonáním trestné minulosti, podpora v získání a udržení zaměstnání, dluhová výpomoc, podpora v odpovědnosti vůči sobě a svému okolí. [Rubikon Centrum 2021b]

Propuštěné osoby mohou mít značný problém sehnat zaměstnání. Nezisková organizace Rubikon, se jim ten problém snaží překonat prostřednictvím pomoci v hledání vhodné pracovní pozice a přípravách na pracovní pohovory či zprostředkování rekvalifikace. Organizace totiž spolupracuje s různými zaměstnavateli, kteří se zaměstnáním propuštěných osob nemají problém a mají se zaměstnáváním těchto jedinců již zkušenosti. Pracovní pozice, které jsou propuštěným nabízeny jsou například řidič autobusu, dělník ve výrobě či na stavbě, zámečnick, elektrikář, skladník atd. [Rubikon Centrum 2021c]

Organizace však nepomáhá propuštěným osobám jen s jejich zaměstnáním. Jedinci mohou mít také problém s dluhy a jejich řešením. Rubikon pomáhá dluhy zmapovat, komunikovat odsouzeným s věřiteli, pomáhá s exekucemi a soudy, osobním bankrotem a učí zadlužené osoby, jak hospodařit s penězi a dále se nezadlužovat. [Rubikon Centrum 2021d]

Akce Yellow Ribbon Run

Akce Yellow Ribbon vznikla v roce 2006 pod záštitou společnosti Community Action Rehabilitation of Ex-offenders v Singapuru. Inspirací pro vznik byla píseň „Tie a

Yellow Ribbon Rould Ole Oak Tree', která je založena na skutečném příběhu. Hlavním cílem tohoto projektu je zvýšit povědomí o náročnosti zařazení se zpět do společnosti po výkonu trestu. Setkávají se zde bývalí vězni, dozorcí, ale i běžní občané, kteří se snaží vyjádřit podporu právě bývalým odsouzeným. *„Žlutá stužka na dresech běžců je symbolem návratu z vězení na svobodu a úspěšného začlenění do společnosti. Je to symbol naděje na druhou šanci bývalých vězňů.“* V České republice tato akce probíhá každoročně od roku 2016 pod záštitou právě nestátní neziskové organizace Rubikon. [Rubikon Centrum 2021e]

2 METODOLOGIE

Svou práci jsem zaměřila na výzkum vězeňství a s ním související postpenitenciární péči. Dosáhnout informací a reprezentativních výsledků je v tomto oboru nelehkou záležitostí, jelikož zde existují zákony a pravidla omezující přístup k datům a odpovědím na dosud nezodpovězené otázky. Zároveň je zde stále přítomná stigmatizace odsouzených a s ní pojící se strach a nedůvěra ze strany vězňů a bývalých vězňů uskutečňovat rozhovory a svěřovat se s pro ně občas nepříjemnými skutečnostmi.

Pro svůj výzkum jsem zvolila kvalitativní přístup, přesněji pak polostrukturované rozhovory prováděné s bývalými vězni, dozorci a zástupci neziskových organizací, zabývající se právě postpenitenciární péčí. Důvodem byla nedostupnost dat o postpenitenciární péči v České republice, která by obsáhla vliv neziskových organizací na resocializaci osob s trestem odnětí svobody, a především pak vliv sportu, který je na našem území ještě velmi neprobádaný. Jeden z mála autorů věnujících se tomuto tématu je Dirga [2017], který ve svém výzkumu *„Body as a project“* analyzuje vztah odsouzených k jejich fyzickému tělu. Zaměřuje se zde na proces formování maskulinity, který má ve vězení důležitou roli.

Kvalitativní metody jsou ve výzkumech vězeňství prováděny z důvodu jisté intimity spojené s obsahem výpovědí respondentů. Pomáhají výzkumníkům navázat kontakt a poskytnout pocit důvěry, který otevírá cestu k informacím a pocitům dotazovaných. S polostrukturovaným rozhovorem dokáže vědec skoro okamžitě reagovat na nově získané znalosti, které mu pak mohou být popsány detailněji, čímž dosáhne nejpřesnějšího poznání studovaného jevu. [Dirga 2013]

Vlastní výzkum jsem původně zaměřila na konkrétní akci, kterou je Yellow Ribbon Run, jelikož je to v České republice nejznámější a nejvíce medializovaná sportovní událost, která je zaměřena právě na (bývalé) odsouzené a ulehčení jejich návratu zpátky do normálního života. Bohužel ale z důvodu pandemie viru SARS-CoV-2, byl tento běh se „žlutou stužkou“ v roce 2020 nejdříve odložen a následně přesunut do virtuálního prostředí (tedy každý běžel sám), což mi znemožnilo se na danou akci dostavit a získat přesná data o konání závodu. Zároveň mi tato skutečnost velmi ztížila hledání vhodných respondentů z řad bývalých odsouzených, kteří by byli ochotni se mnou rozhovor uskutečnit. Proto jsem musela snížit své požadavky a jít alternativní cestou, tedy zjišťovat informace obecně o sportu a jeho vlivu

na začleňování zpět do společnosti a o neziskových organizacích, se kterými respondenti spolupracovali/spolupracují.

Přesto, že jsem rozšířila okruh potenciálních respondentů, kteří si prošli výkonem trestu odnětí svobody, nebylo jednoduché jednak získat kontakt na vhodné respondenty a jednak je následně přesvědčit, aby se mnou rozhovor provedli. S hledáním jsem začala nejdříve na sociálních sítích, kde jsem se snažila oslovit lidi, kteří se dle veřejně dostupných informací akce Yellow Ribbon Run účastnili, ale zde se mi nedostalo odpovědi, nebo mou prosbu odmítli. Proto jsem dále postupovala tak, abych měla největší možnost si opatřit co nejvíce kontaktů. Oslovila jsem několik neziskových organizací s žádostí o zprostředkování kontaktu na bývalé odsouzené. Dále jsem se pokusila sehnat doporučení na sociálních sítích či u svých známých. Neziskové organizace jsem oslovila celkem tři, z toho jedna mne ihned s omluvou odmítla a dvě se mnou navázaly kontakt. První společnost mi po přerušované komunikaci z jejich strany zajistila rozhovory se čtyřmi bývalými vězni a jedním pracovníkem, ale rozhovor se mnou nakonec byli ochotni uskutečnit pouze tři lidé, z toho jeden pracovník. Druhou neziskovou organizací byl Rubikon, která stojí za akcí Yellow Ribbon Run. Tuto organizaci jsem se snažila kontaktovat několik měsíců, a to různými způsoby, ale komunikaci jsme navázali až po doporučení mým vedoucím práce Mgr. Lukášem Dirgou, PhD., na jehož základě jsem pak získala tři respondenty z řad bývalých odsouzených, kteří zároveň momentálně pracují, či pracovali v této organizaci. Všichni byli ochotni se mnou plně spolupracovat a rozhovor se mnou uskutečnit. Ze sociálních sítí se mi ozvali tři lidé na email, který jsem speciálně vytvořila na komunikaci s respondenty. Se všemi jsem následně rozhovor uskutečnila, a dokonce mi pak doporučili další dva bývalé vězně, kteří byli ochotni se taktéž podělit o informace k mému výzkumu.

Dozorce jsem sháněla ve svém okolí, kde jsem nepřímo oslovila sedm dozorců, ze kterých se mi přímo podařilo kontaktovat pět a rozhovor pak se mnou realizovali pouze tři, jelikož se ostatní dotázaní odkázali na smlouvu o mlčenlivosti. Komunikovala jsem také s jednou psychologkou, která rozhovor odmítla ze stejných důvodů. Na pobídku jednoho z dozorců jsem se pokusila kontaktovat také sportovní vychovatele, což se mi ale nepodařilo.

Nakonec jsem tedy získala k rozhovoru deset bývalých odsouzených, čtyři pracovníky neziskových organizací a tři dozorce ve věznicích. Co se týče pohlaví, zaměřila jsem se jak na ženy, tak na muže, ale z důvodu výše zmíněné složitosti získávání kontaktů jsem nebyla schopna ovlivnit poměr zastoupení v jednotlivých skupinách. Zároveň to dle

mého názoru není pro mou práci, zaměřenou na postpenitenciární péči, klíčové. Ze skupiny bývalých odsouzených mám výpovědi od čtyř žen a šesti mužů, dále se můj výzkumný vzorek skládá z dvou pracovníků a dvou pracovníc neziskových organizací a dozorců pouze mužského pohlaví. Všichni bývalí odsouzení mají za sebou různou délku výkonu trestu v různých typech věznic, což ve své praktické části zohledním. Vzorek dozorců obsahuje dva bývalé dozorce a jednoho současného s tím, že bývalý dozorcí pracovali ve věznici před rokem 2017, kdy se měnilo dělení věznic⁴. Všichni dozorcí pak pracovali v mužských věznicích.

Na základě vládních nařízení spojených s probíhající pandemií jsem samotné rozhovory s dotazovanými prováděla formou videohovoru přes vybrané aplikace či telefonními hovory. Jak jsem již zmínila výše, rozhovory byly polostrukturované, tudíž jsem měla připravený tzv. topic guide pro každou skupinu respondentů, který mi pomáhal obsáhnout všechna témata. Všechny rozhovory jsem se snažila vést tak, abych nejdříve nabyla důvěry a postupně jsem se snažila získat odpovědi na intimnější otázky. Vše bylo samozřejmě nenucené a pokud dotazovaný se mnou nechtěl danou informaci sdílet, posunuli jsme se dále. Rozhovory měli délku trvání od 30 minut do 1 hodiny s tím, že na základě sdělení z delších rozhovorů jsem pak vedla s některými respondenty doplňující videohovory, abych získala data, která mi scházela. Respondenti, kteří se řadili do skupiny bývalých odsouzených i pracovníků neziskových organizací se mnou vedli dva na sebe navazující rozhovory, které se v určitých částech prolínaly, jelikož jsem jim v tomto nechala volnou ruku. Po souhlasu respondentů jsem nahrávala zvukovou stopu ze všech rozhovorů na diktafon v mobilním telefonu a dělala jsem si poznámky. Nahrávky jsem následně přepsala do Wordu a výpovědi rozřadila dle tematických okruhů. V daném kruhu jsem pak porovnávala získaná data.

Rozhovory s respondenty byly anonymní, proto budu po celou dobu využívat jmen smyšlených, abych rozlišila jednotlivé výpovědi. Zanecháno bude pouze pohlaví dotazovaných, pro případné rozdílnosti mezi ženskými a mužskými věznicemi.

⁴ V České republice bylo v roce 2017 zavedeno dle zákona č. 40/2009 Sb. Trestního zákoníku dělení věznic na dva typy, a to s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Věznice s ostrahou je pak dále dle zákona č. 169/1999 Sb. § 12a dělena na tři typy oddělení podle stupně zabezpečení – nízký, střední, vysoký.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

V teoretické části této práce jsem představila některé aktivity, které fungují ve vězeňské instituci a kterých mohou odsouzení využívat. Ve svém výzkumu pak zjišťuji, jaké možnosti moji respondenti volili, když byli ve výkonu trestu, a jaký měl jejich výběr vliv na průběh jejich pobytu ve vězení. V druhé části se věnuji výpovědím mých respondentů na téma neziskových organizací a jejich spolupráci s osobami, které si procházejí nebo již prošly výkonem trestu. Porovnávám zde perspektivu (bývalých) odsouzených a pracovníků neziskových organizací. Jak jsem již zmínila výše, někteří z mých respondentů zastupují obě tyto kategorie.

3.1 Možnosti sportu a dalších aktivit ve vězení

Na začátek je důležité zmínit, že mužům a ženám jsou v českých věznicích nabízeny rozdílné aktivity, kterými by mohli trávit svůj volný čas. Zatímco v mužských věznicích jsou provozovány, dle výpovědí odsouzených i dozorců, aktivity spíše sportovní – florbal, fotbal a posilování, ženám se dostává zaměření spíše uměleckého.

„Jako ze sportu tam byla myslim jóga a snad nějaký posilování. Ale o to zájem snad ani nebyl. Když jako nepracovaly, tak chodily spíš jen na vycházky nebo pak na vyšívání a takovýchle věci.“ [Marie – bývalá odsouzená a pracovnice neziskové organizace]

Pokud se nejdřív zaměřím na věznice ženské, z mých respondentek se žádná sportu v průběhu odnětí svobody nevěnovala. Některé však chodily na vycházky, když měly možnost, jelikož *„je to jediná možnost, jak se dostat ven. Trochu se nadýchat čerstvého vzduchu,“* jak zmínila Petra – bývalá odsouzená. Ženy z mého výzkumu se zajímaly hlavně o vzdělání a zaměstnání během výkonu trestu. Např. Alžbětě (bývalé odsouzené) se dostávalo kurzů anglického jazyka a v průběhu odnětí svobody si dodělala středoškolské vzdělání. Co se týče aktivit s uměleckým zaměřením, svěřila se mi Marie, že s dalšími spoluvězeňkyněmi hrály loutkové divadlo.

„Objížděly jsme vlastně školky a dělaly jsme představení s tím divadlem. My jsme si de facto dělaly kulisy samy, měly jsme tam mezi sebou velice kreativní lidi. Takže jsme většinou dělaly to, že jsme hrály Spejbla a Hurvínka. Bylo to hrozně hezký a měly jsme velkej úspěch.“ [Marie]

V mužských věznicích byl největší zájem o fotbal, ale tam se, dle bývalého odsouzeného Zdeňka, nebylo tak jednoduché dostat. Dle jeho výpovědi se přístup do tělocvičny střídal podle bloků a když už na ně vyšla řada, ne vždy se sešel takový počet osob, aby mohli této aktivitu využít. S tímto tvrzením souhlasí i ostatní respondenti. Jeden z dozorců – Ladislav pak uvedl, že se v zařízení, kde pracuje, občas konají florbalové turnaje, ale taky to není časté, právě kvůli nedostatku zájmu. Co se týče posilování ve výkonu trestu, uvedli dva bývalí vězni, že tuto aktivitu praktikovali pravidelně. Bývalý odsouzený Karel začal posilovat v době posledního odnětí svobody:

„Chtěl jsem se dostat do formy, tak jsem chodil, když jsem mohl... Bylo to omezený no, pak už to bylo vlastně jako k ničemu, když se chce člověk zlepšovat. No tak se posilovalo normálně jako potajmu no. Třeba si tři chlapy sedli na postel a další je zvedal no. Když na to přišli, tak byl postih, no. Ale to jako moc nikoho neodradilo.“

Když jsem se na omezení závaží, se kterými mohou odsouzení cvičit, ptala bývalého dozorce Martina, sdělil, že u nich žádné restrikce nebyly.

„Prostě, když si chtěli chlapi jít zacvičit, tak měli kde, a závaží tam podle mě bylo dostatek. Ale tak jako je možný, že to třeba někomu nestačilo. Ale já osobně se s tím teda nasetkal.“ [Martin]

V závislosti na aktivitách, kterých se respondenti (ženy i muži) z řad bývalých vězňů v době trestu odnětí svobody účastnili, jsem dále zjišťovala, co jim tyto činnosti daly a zda u nich vydrželi i po propuštění. Všichni, kteří uvedli, že sportovali v průběhu výkonu trestu, se shodli na tom, že v dané aktivitě pokračují i nadále. [srov. Dirga 2017]

„Posilovna je teď něco, bez čeho prostě nemůžu žít. Jsem tam skoro každé den. Jak jsem si zvyk na tu pravidelnost, tak teď prostě musím. Vždycky mi to vyčistí hlavu, pak jdu domu za ženou a jsem v pohodě. Už nejsem tak výbušnej, i když to taky může bejt tím, že stárnu. Ale jako prostě to cvičení je to jediný dobrý, co jsem si odtamtud [z vězení – pozn. autora] vzal.“ [Jindřich]

„Jako teď běhám a občas zajdu do posilovny. To jsem teda ve vězení nedělal, ale nějak jsem si zvyknul na nějakou tu denní aktivitu, tak jsem si našel, co mě baví. Asi jsem jako nepřemejšlel, jakej to na mě mělo vliv, ten sport. Ale tak teď si neztěžuju. Možná mi to dalo disciplínu nebo něco takovýho.“ [Zdeněk – bývalý odsouzený]

Je však důležité si uvědomit, že můj výzkum byl zaměřený pouze na osoby, které již nyní k páčání trestné činnosti nevrátili. Na jedince, kteří se vracejí do vězeňského prostředí, se dle výpovědí dozorců sportovní, ani jiné aktivity pozitivně nepodepsaly.

„Jako podle mě jsou tyhle lidi nenapravitelný. Nebo prostě, když se dostanou do vězení ještě jako mladiství, tak s nima nikdo nic neudělá. Prostě tyhle lidi se sem neustále vracejí. Když se sem dostanou poprvý dospělý, tak tam asi nějaká možnost je. Ale v tomhle jsem prostě skeptickéj. Prostě jsou lidi, který si to odsedí a už se nevrátí, ale většinou to tak není. A to tu s nima můžeme dělat bůh ví jaké věci. Ty chlapy tady pracujou, posilujou pravidelně, nebo si chodí začutat jo, vypadaj, že to maj srovnaný. No ale vyjdou, vrátí se do stejný party, no a do půl roku jsou tu zase.“ [Ladislav]

3.2 Stigma a neziskové organizace

Jak jsem již zmínila výše, jednání, které se vychyluje mimo normy majoritní společenské skupiny, jako je například protiprávní jednání a s tím spojený výkon trestu odnětí svobody, má za důsledek v mnoha případech diskreditaci takto poznamenaných jedinců. Jelikož stigma pojící se s odsouzením není viditelné na první pohled, projevuje se především v situacích, kdy je např. po jedinci vyžadován výpis z trestního rejstříku. [Goffman 1986]

Ve svých rozhovorech s bývalými odsouzenými jsem proto zjišťovala, zda byli někdy diskreditováni na základě jejich nálepky „bývalého vězně“ nebo se s takovouto situací nesetkali. Všechny jejich odpovědi se shodovaly v tom, že se s diskreditací alespoň jednou ve svém životě setkali.

„Já jsem tam zažil lidi, který prostě celej život chodili do práce, támhle do fabriky. Pak jede, srazí někoho autem, nešťastná náhoda, zabil ho, a prostě ho odsoudili. Dali ho prostě mezi grázly, ale prostě už na něj pak koukaj ty lidi taky jinak, jo. Prostě seděl, je to kriminálník a je to hotovo. To, že předtím žil poctivě, to ty lidi už neviděj.“ [Karel – bývalý odsouzený]

Abych dokázala určit, zda se stigma projevuje spíše v rovině osobní, tedy u rodiny, přátel a okolí, nebo spíše v rovině pracovní, směřovala jsem své respondenty k porovnání jejich životní situace před nástupem do výkonu trestu (případně před páčáním trestné činnosti), v průběhu a po odchodu z výkonu trestu. Co se týče rodiny a okruhu blízkých

přátel, výpovědi bývalých vězňů se velmi lišily. Čtyři z respondentů dospěli k závěru, že se jejich vztahy v tomto ohledu zlepšily po nástupu do vězení, a poté ještě po propuštění.

„Já odešel z domu po základce. Tátu jsem neznal a máma byla drogově závislá. Přespával jsem u kamarádů a tak. Prostě, kde se dalo. No, ale pak jsem začal prodávat trávu a najednou jsme kámoši nebyli, jo. No tak jsem byl chvíli na ulici, než mě čapli... Po nástupu do vězení jsem napsal pár lidem, co jsem se s nimi dřív vídal. No a najednou jsme si začali zase psát. Od té doby sou moje podpora. Prostě mě furt drželi nad vodou. Takže jsem se začal bejt čistej i po odchodu no... Máma ta zemřel v podstatě hned, jak jsem šel sedět. Tátu jsem se rozhod najít, když jsem vylezl podruhý. Jako povedlo se, občas se vidíme, no. Ale jako blízky si nejsme, no.“ [Jindřich – bývalý odsouzený]

„Já žila jen s mámou. S tou jsem ztratila kontakt, když mě odsoudili. Ale když mě pustili a máma viděla, že se snažím, našla jsem si práci a tak, tak jsme se zase začaly vídat. Ted' máme nejlepší vztah, co jsme kdy měly.“ [Alena – bývalá odsouzená]

S touto zkušeností se ale nesetkali další odsouzení. Pět respondentů v rozhovoru řeklo, že se jejich vztahy s rodinou či přáteli zhoršily či úplně zanikly, právě z důvodu odsouzení. Jeden bývalý odsouzený neposkytl dostatečné informace.

„Já se na učňáku chytnul blbý party, proto to se mnou šlo prostě z kopce. Máma s tátou z toho radost neměli, že jo, ale já byl parchant. No a pak se to jednou zvrtilo, vlezli jsme do baráku jednomu sousedovi a von měl bouchačku. No ty dva zdrhli a já tam stál jak péro z gauče... No vylezl jsem a stejně jsem se k nim vrátil. Ale naše už jsem neviděl...“ [Jiří – bývalý odsouzený]

„No sice se se mnou lidi bavít nepřestali, ale když jsem vyšla ven, tak to bylo jiný. Prostě taková černá ovce. Nezvali mě na moc akcí, báli se o prachy a tak. A to jsem neseseděla ani za krádeže, nebo něco takovýho, jo. Prostě mi přestali věřit a já to musela nějak přijmout. Ted' mám pár blízkých a se zbytkem už se nevidám vůbec.“ [Alžběta]

Následně jsem zkoumala, zda se dotazovaní setkali s diskriminací na rovině pracovní. Zde byly výpovědi také poměrově vyvážené. Například bývalá odsouzená Alena sdělila:

„Sehnat práci jsem neměla problém žádněj. Jako já hned odjela do Anglie, kde žiju do ted'. A já jsem takový tý přesvědčivý povahy, že se prostě nenechám odbejt. Tak jako

jednou, dvakrát mě odmítli, ale tak to každýho, že jo. To nemusím mít záznam. Ale jako práci jsem našla do měsíce.“

Bývalý odsouzený Karel, měl ale oproti tomu zkušenost opačnou, která ho, dle jeho slov, vedla k dalšímu recidivnímu chování.

„Já poprvé vylezl ve 20, neměl jsem zázemí, tak jsem se vrátil k mé partě. Ty kluci práci neznají, takže jsem se nesnažil ani já. Když mě pustili podruhé, už jsem přece jenom chtěl něco jinýho. Asi jsem dospěl no, takže jsem si řekl, že půjdu na pracák. No tam jsem šel, ale nic. Tak jsem sháněl sám, ale všude jen problémy. Oni mi to teda neřekli, že je to kvůli tomu, ale tak kvůli čemu, vid'. No a s těma pár kačkama, co jsem měl, bych musel jíst vzduch. No tak jsem zase šel a ukrad jsem si jídlo, no. Pak pár flašiček a pak mě zase chytili.“

Část respondentů se pak dostala ke spolupráci s nestátními neziskovými organizacemi zaměřenými na pomoc se znovu začleněním. Někteří již v průběhu výkonu trestu a někteří po skončení. Všichni tito jedinci se shodli, že se jim to pomohlo k dalšímu rozvoji. Některým organizace zprostředkovali pracovní pozice a někteří získali zaměstnání přímo uvnitř.

„No a co se týče té práce, tak já jsem vlastně dva měsíce zkoušel hledat po vlastní ose. To se nepodařilo... Já jim jako nechtěl zatajovat, že jsem byl v tom výkonu a od té doby jako bylo patrný, jako takový ochabnutí zájmu. No a po těch dvou měsících jsem vlastně zašel do toho Rubikonu, kde jsem získal vlastně jakoby tréninkový místo... Já sem tam vydržel nakonec asi rok a dva měsíce a pak vlastně shodou okolností, díky Rubikonu, tak jsem získal práci jako řidič, že jsem vlastně rozvážel nákupy...“ [Zdeněk]

„Já jsem po výkonu trestu dělala tady ‚na černo‘ v herně a pak jsem tak nějak koukala, co bych tak mohla dělat. Nakonec mi jedna známá, právě z té věznice. Nebo jako pracovnice... mi řekla, že Rubikon, sídlí hned vedle mého baráku. Tak si říkám, to by byla bomba, kdyby mě tam vzali. Tak jsem tam šla, na výběrový řízení, na pozici tréninkovýho místa. Oni mě tam jakoby vzali, tak jsem tam byla půl roku a pak jsem odešla na mateřskou. A pak po mateřský, mě tam vzali znova a dělala jsem tam asistentku projektů a teď už vlastně mám na starosti sama čtyři projekty.“ [Marie]

U jedinců, kteří někdy spolupracovali s neziskovými organizacemi, jsem zjišťovala jejich spokojenost se službami, které využili a zároveň jsem se ptala pracovníků, jaké

všechny možnosti existují a jak fungují. Dle webových stránek společnosti Rubikon, by mělo jít hlavně o pomoc s hledáním nového zaměstnání, případnou rekvalifikací či s přípravou na pohovor. Dále pak provádí poradenství se zadlužením. [Rubikon Centrum 2021f] K tomu se vyjádřila Marie:

„Ty naši odborníci jim [bývalým odsouzeným – pozn. autora] jako prostě hledají práci, když chtějí anebo pak s nima i zároveň řeší dluhy. Máme takový tréninkový místa, kde refundujeme mzdu zaměstnavateli, kterej si ty lidi veme. Takže on si je může třeba zapracovat na tři měsíce nebo půl roku a pak si ty lidi jako může nechat a dát si je do stavů, což se i někdy stává.“

Co se týče názorů na pomoc od neziskových organizací po výkonu trestu, byly výpovědi všech respondentů pozitivní. Podle respondentů plní společnosti své funkce. Nejčastěji využívají služeb zaměstnání a řešení finanční situace, tedy pomoc s dluhy.

„Tam se na vás nikdo nekouká skrz prsty. Ale musíte chtít no. Pak vám prostě dají šanci na nověj život.“ [Zdeňek]

„No já šla do vězení s dluhy, nejen mými, ale i manžel měl, bejvalej. A já teda pracovala už tam, jo, při výkonu trestu, ale pak vlastně to, abych se jich zbavila, tak mi poradili v tom Rubikonu. Já tam šla jako na doporučení, kvůli práci. No a oni mi jako jejich právníci poradili no. Jako co a jak. Ted' teda jako ještě je mám, jo, ale jako už to není tak hrozný... Ty neziskovky, to je můj názor teda jo, mají prostě svůj smysl, no.“ [Martina – bývalá odsouzená]

Tereza, jedna z pracovníků neziskové organizace ovšem upozornila na to, že *„těch klientů, který si udrží to zaměstnání je asi 70 %. Ale to je jen vlastně z těch, co se tu práci snaží doopravdy najít, což je reálně jen polovina klientů. S těma, co se jim to teda nepovede, tak ty se zpravidla vrací do vězení. Od těch pak samozřejmě nezískáte rozhovor, takže ty výsledky můžete mít zkreslený.“* Co se týče oddlužení, tak organizace nemají data, kolik procent klientů se ve výsledku oddlužilo, ale dle dostupných informací se svými dluhovými problémy zabývá pouze polovina klientů. [Rubikon Centrum 2021f]

Mé poslední otázky směřovaly k akci Yellow Ribbon Run pořádané společností Rubikon. Za účelem sehnání bližších informací k této akci se mi podařilo sehnat tři klienty neziskové organizace Rubikon, kteří se sami běhu pravidelně účastní. Ptala jsem se jich, co

pro ně Yellow Ribbon Run znamená, a jaký má dle nich vliv na pomoc v boji proti stigmatizaci vězeňství.

Bývalí odsouzení a pracovníci neziskových organizací se shodli na tom, že je pro ně základním hnacím motorem to, že oni jsou těmi, kteří jdou příkladem a ukazují, že soužití jedinců s trestní minulostí a zbytku společnosti je možné bez jakýchkoliv předsudků. To se odráží v mottu akce „uteč předsudkům“.

Jedna z pracovnic Rubikonu⁵ pak ještě dodala, že *„to, že se tam objevují celebrity, jako je pan Čtvrtníček, velmi pomáhá medializaci projektu. Prostě lidi slyší na jména, zajímá je to pak víc. A to je základ úspěchu. Aby jako se ten odpor k odsouzeným změnil.“*

⁵ Pro udržení plné anonymity respondentky nebylo v tomto případě možné uvést ani falešné jméno.

ZÁVĚR

České vězeňství a s ním související postpenitenciární péče je stále nováčkem ve výzkumech společenskovedních oborů. Pochopení složitostí, které se objevují při opouštění vězeňského prostředí, jsou určitě základním stavebním pilířem pro další vývoj penitenciární a postpenitenciární péče. V tomhle ohledu mohou být fyzické aktivity, přesněji sport, velkým pomocníkem.

V závislosti na literatuře, ze které vycházela teoretická část této práce, a výpovědích respondentů, kteří se v tomto specializovaném prostředí pohybují, je možné říci, že sportovní aktivity jsou důležitou součástí vězeňského života. Jednak fungují v rámci penitenciární péče, jako vyplnění volného času, budování hierarchických vztahů mezi vězni a nástroj k dosažení lepšího fyzického a duševního zdraví. A jednak tvoří návyky, které jedincům pomáhají s návratem do běžného života a jsou prostředníkem k získání zaměstnání s manuálním zaměřením, které se pro vězně po propuštění často stává jedinou možností uplatnění.

Přesto, že existuje jistý skepticismus ohledně možnosti nápravy odsouzených, získané informace od mých respondentů ukazují, že dokáží tyto stigmata překonávat a jsou schopni se se svou „nálepkou“ vypořádat. Na tom mají podíl také nestátní neziskové organizace, které komunikují s mnoha odsouzenými již v průběhu trestu odnětí svobody a následně s dalšími i po ukončení výkonu trestu. Dle dostupných dat dokážou tyto organizace zajistit svým klientům zaměstnání potřebné k zaopatření základních životních potřeb. Provázejí je jednotlivými kroky k návratu do společnosti a pomáhají jim se adaptovat na změnu životního stylu. Dávají odsouzeným šance tam, kde společnost vidí osoby se záznamem v trestním rejstříku za hrozbu.

Neziskové organizace se také snaží o zviditelnění problematiky stigmatizace odsouzených. V rámci medializace vytváří události jako je Yellow Ribbon Run, které nejen zviditelní osoby diskreditované svou trestní minulostí, ale také poskytují možnosti si na takovýchto akcích zajistit kontakty. Buď pro potenciální zaměstnání, nebo pro vytvoření sociálních kontaktů, které mohou pomoci jedinci po odchodu z vězení s udržení se na „správné“ cestě. Dle výpovědí mých respondentů takovéto akce vytvářejí nečekaná přátelství, která jsou jejich oporou ve společnosti, která se na ně v mnoha případech dívá „skrz prsty“.

Z mého pohledu jsou neziskové organizace velkou podporou pro odsouzené jedince a mají velký podíl na jejich znovuzачlenění zpět do společnosti. Vytváří jim podmínky a nabízí jim možnosti, jak najít stabilitu po propuštění z vězení. Česká společnost je ve směru k osobám se záznamem v trestním rejstříku stále poměrně diskreditační, což může být způsobeno nedostatečnou informovaností a špatným mediálním obrazem vězeňství. V tomto směru by mohly neziskové organizace postoupit určité kroky, kterými by společnosti odsouzené představili z jiného pohledu. To by pak mohlo mít za výsledek celkového snížení stigmatu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ALFORD, F. 2000. What Would It Matter if Everything Foucault Said about Prison Were Wrong? Discipline and Punish after Twenty Years. *Theory and Society* 29(1): 125-146.

BIEDERMANOVÁ, E., M. PETRAS. 2011. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-115-8.

BRYSON, L. 1987. Sport and the Maintenance of Masculine Hegemony. *Women's Studies International Forum*, 10(4): 349-360.

CAMBRIDGE DICTIONARY. 2021 [cit. 2021-04-27]. Cambridge Dictionary. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/bodybuilding>

CLOW, K. A., V. M. ESSES. 2007. „Expectancy effects in social stereotyping: Automatic and controlled processing in the Neely paradigm.“ *Canadian Journal of Behavioural Science*, 39(3): 161-173.

CLOW, K. A., R. RICCIARDELLI, T. L. CAIN. 2012. „Stigma-by-association: Prejudicial effects of the prison experience for offenders and exonerees“. Pp. 127-154 in Russell, D. W. and Russell, C. A. (eds.). *The Psychology of Prejudice: Interdisciplinary Perspectives on Contemporary Issues*. New York: Nova Science Publishers, Inc.

ČESKÁ TELEVIZE. 2021 [cit 2021-02-02]. *Uzamčený svět: Historie vězeňství*. Praha: Česká televize. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11417814822-uzamceny-svet/11976-historie-vezenstvi/>

DELEUZE, G. 1996. *Foucault*. Praha: Herrmann & synové. ISBN 80-238-0033-7.

DESMOND, M. 2016. *Evicted: Poverty and Profit in the American City*. New York: Crown.

DIRGA, L. 2013. „Trnitá cesta výzkumníka za poznáním: kvalitativní výzkum ve vězeňském prostředí.“ Pp. 23-30 in Pavlásek, M., Nosková, J. (eds.). *Etnologické studie 14: Když výzkum, tak kvalitativní – serpentiniami bádání v terénu*. Brno: Masarykova univerzita v Brně. ISBN 978-80-210-6480-5.

DIRGA, L., A. LOCHMANNOVÁ, P. JUŘÍČEK. 2015. The Structure of the Inmate Population in Czech Prisons. *Sociológia*, 47(6): 559-578.

- DIRGA, L. 2017. „Body as a Project: The Relationship Czech Prisoners Have to Their Bodies.“ *Sociológia*, 49(6): 636-656.
- DURKHEIM, É. 2004. *Společenská dělba práce*. Přeložila Pavla Doležalová. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 80-7325-041-1.
- FOUCAULT, M. 2000. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Přeložil Čestmír Pelikán. Praha: Dauphin. ISBN 80-86019-96-9.
- GOFFMAN, E. 1986. *Stigma: notes on the management of spoiled identity*. New York: Touchstone. ISBN 9780671622442.
- HARPER, G., CH. CHITTY. 2009. *Dopad nápravných opatření na recidivu pachatelů*. Přeložil Marvel s.r.o. Praha: Institut kriminologie a sociální prevence. ISBN 1-84473-497-8.
- HARDING, D. J. 2003. „Jean Valjean's dilemma: The management of ex-convict identity in the search for employment.“ *Deviant Behavior*, 24(6): 571–595.
- HARDING, D. J., J. MORENOFF, J. B. WYSE. 2019. *On the Outside Prisoner Reentry and Reintegration*. Chicago: University of Chicago Press.
- HAVLÍK, R., J. KOŤA. 2002. *Sociologie výchovy a školky*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-635-7.
- JEDLIČKA, R. a kol. 2004. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis. ISBN 80-7312-038-0.
- JELÍNKOVÁ, D. 2010 [cit. 2021-01-25]. *Ostrovská věznice zapojila odsouzené do práce v útulku pro zvířata*. Plzeň: Český rozhlas. Dostupné z: <https://plzen.rozhlas.cz/ostrovska-veznice-zapojila-odsouzene-do-prace-v-utulku-pro-zvirata-6761777>
- JONES, R., T. SCHMID. 2000. *Doing Time: Prison Experience and Identity Among First-Time Inmates*. Stamford: Emerald Group Publishing Limited.
- KEENE, D. E., A. B. SMOYER, K. M. BLANKENSHIP. 2018. „Stigma, housing and identity after prison.“ *The Sociological Review Monographs*, 66(4): 799–815.
- KRIMI PLZEŇ. 2019 [cit. 2021-01-25]. *Muzika „Mezi katry“ a pod dohledem stráží*. Plzeň: Krimi-Plzeň. Dostupné z: <https://www.krimi-plzen.cz/a/mezi-katry/>

- KUDYZNUDY.CZ. 2020 [cit. 2021-01-25]. *Uteč předsudkům aneb Žlutá stužka v pohybu*. Praha: kudyznudy.cz, CzechTourism. Dostupné z: <https://www.kudyznudy.cz/akce/utec-predsudkum-aneb-zluta-stuzka-v-pohybu>
- LaBRIOLA, J. 2020. Post-prison Employment Quality and Future Criminal Justice Contact. *The Russell Sage Foundation Journal of the Social Sciences*, 6(1): 154-172.
- LINHART, J., M. PETRUSEK, A. VODÁKOVÁ, H. MAŘÍKOVÁ. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-310-5.
- MacDONALD, D. 2019 [cit. 2021-04-20]. *Unaccommodating: Rental housing wage in Canada*. Canadian Centre for Policy Alternatives. Dostupné z: <https://www.policyalternatives.ca/sites/default/files/uploads/publications/National%20Office/2019/07/Unaccommodating%20-%20Rental%20Wage%20in%20Canada.pdf>
- MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. 2016 [cit. 2021-03-30]. Koncepce vězeňství do roku 2025. Databáze strategií: Portál strategických dokumentů v ČR. Dostupné z: https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/koncepce-vezenstvi-cr-2016-2025.pdf
- MEEK, R., G. LEWIS. 2012. „The Role of Sport in Promoting Prisoner Health.“ *International Journal of Prisoner Health*, 8(3-4): 117-130.
- MEEK, R. 2014. *Sport in Prison: Exploring the Role of Physical Activity in Correctional Settings*. New York: Routledge.
- NATEJNELODI.CZ. 2018 [cit. 2020-01-20]. *Zaměstnávání vězňů*. Ostrava: Nastejnelodi.cz s.r.o. Dostupné z: <http://nastejnelodi.cz/zamestnavani-veznu/>
- NEUSAR, Z. 2019 [cit. 2021-01-25]. *Wsedě: Hraje a zpívá prakticky celý náš kriminál*. Frontman: Magazín pro aktivní muzikanty. Dostupné z: <https://www.frontman.cz/wsede-hraje-a-zpiva-prakticky-cely-nas-kriminal>
- RICCIARDELLI, R., T. MOONEY. 2017. Vulnerabilities and barriers in post-release employment reintegration. Pp. 105-134 in: Ricciardelli, R. and Peters. A.M. (eds.). *After Prison: Navigating Employment and Reintegration*. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press.

ROBINSON, D. 1995. *The Impact of Cognitive Skills Training on Post-Release Recidivism among Canadian Federal Offenders*. Ottawa: Correctional Service of Canada Research Division.

RUBIKON CENTRUM. 2020 [cit. 2021-01-25]. *Tisková zpráva: Umění bez mříží – výstava výtvarných děl vězňů na Kotlasce*. Praha: Rubikon centrum. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/aktuality/tiskova-zprava-umeni-bez-mrizi-vystava-vytvarnych-del-veznu-na-kotlasce/>

RUBIKON CENTRUM. 2021a [cit. 2021-04-13]. *Historie*. Praha: Rubikon centrum. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/historie/>

RUBIKON CENTRUM. 2021b [cit. 2021-04-13]. *Kdo jsme*. Praha: Rubikon centrum. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/kdo-jsme/>

RUBIKON CENTRUM. 2021c [cit. 2021-04-13]. *Hledám práci: máte trestní minulost a nemůžete sehnat legální práci?* Praha: Rubikon centrum. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/hledam-praci/>

RUBIKON CENTRUM. 2021d [cit. 2021-04-13]. *Řeším dluhy: máte kriminální minulost a potřebujete pomoci s dluhy?* Praha: Rubikon centrum. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/resim-dluhy/>

RUBIKON CENTRUM. 2021e [cit. 2021-04-5]. *Yellow Ribbon a Yellow Ribbon Run*. Praha: Rubikon centrum. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/yellow-ribbon-run/>

RUBIKON CENTRUM. 2021f [cit 2021-04-28]. *Výsledky za rok 2020*. Rubikon centrum. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/vysledky-za-rok-2020/>

SHEPPARD, A., R. RICCIARDELLI. 2020. „Employment after prison: Navigating conditions of precarity and stigma.“ *European Journal of Probation*, 12(1): 34–52.

SOCHŮREK, J. 2007. *Kapitoly z penologie*. Liberec: Technická univerzita. ISBN 978-80-7372-204-6.

ŠIMKOVÁ, E. 2009. *Management a marketing v praxi neziskových organizací*. 4. vyd. Hradec Králové: GAUDEAMUS. ISBN 978-80-7435-230-0.

ŠTĚRBA, V. 2007. *Penologie*. 1.vyd. Praha: Armex. ISBN 978-80-86795-48-5.

TRAMMELL, R., S. CHENAULT. 2009. „We have to take these guys out“: Motivations for Assaulting Incarcerated Child Molesters.“ *Symbolic Interaction*, 32(4): 334-350.

VAN VOORHIS, P., L. M. SPRUANCE, P. N. RITCHEY, S. J. LISTWAN, R. SEABROOK. 2004. The Georgia Cognitive Skills Experiment: A replication of reasoning and rehabilitation. *Criminal Justice and Behaviour*, 31(3): 282-305.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. 2006. *Historická penologie*, 1/2006. Praha: Kabinet dokumentace a historie VS ČR.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. 2020a [cit. 2021-01-20]. *Aktuální počty zaměstnaných vězňů*. Praha: Vězeňská služba ČR, Generální ředitelství. Dostupné z: www.vscr.cz/informacni-servis/rychla-fakta/aktualni-pocty-zamestnanych-veznu/

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. 2020b [cit. 2021-01-25]. *Ve věznicích šíjí odsouzení hračky pro děti*. Praha: Vězeňská služba ČR, Věznice Kuřim. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-karvina/novinky/ve-veznici-siji-odsouzeni-hracky-pro-deti/>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. 2020c [cit. 2021-01-25]. *Výroba roušek*. Praha: Vězeňská služba ČR, Vazební věznice a ÚPVZD Brno. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-a-uvzd-brno/novinky/vyroba-rousek/>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. 2021a [cit. 2021-02-01]. *Historie: Historie vězeňství*. Praha: Vězeňská služba ČR, Generální ředitelství. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/historie/>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. 2021b [cit. 2021-01-20]. *Zaměstnávání vězňů*. Praha: Vězeňská služba ČR, Generální ředitelství. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/onas/zamestnavani-veznu/>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. 2021c [cit. 2021-01-20]. *Zaměstnávání obviněných*. Praha: Vězeňská služba ČR, Vazební věznice Praha Pankrác. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-praha-pankrac/informacni-servis/nejcastejsi-dotazy/zamestnavani-obvinenych/>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. 2021d [cit. 2021-01-20]. *Výhody zaměstnávání obviněných*. Praha: Vězeňská služba ČR, Generální ředitelství. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/onas/zamestnavani-veznu/vyhody-zamestnavani-odsouzenych/>

ZOUBKOVÁ, I., M. CEJP, A. MAREŠOVÁ, M. MOULISOVÁ, J. NIKL, M.
SCHEINOST. 2011. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš
Čeněk, s.r.o. ISBN 978-80-7380-312-4.

RESUMÉ

My bachelor's thesis focuses on the impact of sport on individuals sentenced to imprisonment in the Czech Republic and on non-profit organizations that aim to help prisoners with the transition to normal life after release. I obtained information on these topics on the basis of my qualitative research, during which I have conducted interviews with former prisoners, prison guards and employees of non-profit organizations. After analyzing the data, I found out that sports activities carried out in Czech prisons are of great importance for convicts, but their impact on recidivism is not so high. As for the issue of non-profit organizations, they are an important point for convicts to make the transition from a prison environment back to society.